

CHOV DOJNIC A PRODUKCE MLÉKA NA EKOFARMÁCH ČR

Dairy farming and milk production on organic farms in Czech Republic

Roman Rozsypal¹, Jan Dovrtěl², Petr Trávníček³, Petr Roubal⁴, Růžena Seydlová⁴, Zdeněk Vorlíček⁵,
Oto Hanus⁶, Jan Pozdíšek⁶

¹ EPOS Spolek poradců v ekologickém zemědělství ČR Brno, Ústav zemědělských a potravinářských informací Praha

² Ústav zemědělských a potravinářských informací Praha

³ PRO-BIO Šumperk

⁴ Výzkumný ústav mlékárenský Praha

⁵ Výzkumný ústav pícninářský Troubsko u Brna

⁶ Výzkumný ústav chovu skotu Rapotín

Summary: Research of organic dairy farming covered all organic dairy farms in Czech Republic (n=85). There are finished dairy farming 27 of organic dairy farms in the years 2005-2006. Organic farms milk yield achieved 83 % of conventional dairy farms, only 55 % of milk production was sold to bio processing and only 1.5 % of milk production was processed on organic farms.

Key words: *dairy farming, milk production, reasons of stagnation*

Souhrn: Šetření současného stavu chovu dojníc a produkce mléka proběhlo u všech ekofarem s chovem dojníc (n=85). V letech 2005 – 2006 ukončilo chov dojníc 27 ekofarem. Mléčná užitkovost dosahuje 83 % užitkovosti v konvenčních chovech (průměr ČR), pouze 55 % produkce mléka je dodáváno mlékárnám na výrobu mléčných biopotravin a jen 1,5 % je zpracováno na ekofarmách na biovýrobky.

Klíčová slova: *chov dojníc, produkce mléka, příčiny stagnace*

Úvod

Hlavní zpracovatelé biomléka (OLMA a.s., a Polabské mlékárny Poděbrady a.s.) se trvale potýkají s nedostatkem suroviny a musí krátit dodávky výrobků svým odběratelům. Na trhu citelně chybí žervé sýry, které jsou vhodným výrobkem pro zpracování mléka na ekofarmách.

Převis poptávky vytváří podmínky pro rozvoj chovu dojníc, produkci mléka a odbyt mléčných výrobků

s dosud neznámým potenciálem exportu. Podle šetření zadaného MZe ČR v roce 2006 29 % spotřebitelů zná a pravidelně či nepravidelně nakupuje biopotravinu, přičemž mléko a mléčné výrobky jsou nejvíce preferovanou skupinou biopotravin. Podmínkou pro využití této mimořádné příležitosti je analýza současného stavu chovu dojníc a produkce mléka, zjištění slabin a jejich příčin.

Materiál a metody

Šetření současného stavu chovu dojníc a produkce mléka proběhlo u souboru 84 ekofarem s chovem alespoň jedné dojnice, které byly v kontrole

podle NR 2092/1991 a zákona č. 242/2000 Sb. k 31.12.2004 a jedné ekofarmy, která zahájila konverzi v září 2006.

Výsledky

Nejvýznamnějším zjištěním je, že za období 2005-2006 poklesl počet ekofarem s chovem dojníc o 33 % (27 ekofarem) a tři z významných dodavatelů biomléka oznámili úmysl ukončit chov dojníc a přejít na chov krav bez tržní produkce mléka (KBTPM) (Tab.č.1).

Hlavní problémy současných chovů dojníc v EZ (Tab.2):

1. Nízká užitkovost (5180 l/dojnici/rok ve srovnání s 6250 l/dojnici/rok v konvenčních chovech) plynoucí zejména z nedostatků ve výživě zvířat (kvalita krmiv, úroveň agrotechniky a pratechniky).
2. Morálně a technicky zastaralé vybavení většiny chovů dojníc je příčinou častějších problémů

s hygienou získávání mléka a neuspokojivou úrovní pracovního prostředí.

3. Nepříjemně vysoké náklady na svoz mléka způsobené nízkou koncentrací produkce mléka znemožňují plně využít stávající produkci biomléka (40 % produkce je dodáváno konvenčním mlékárnám).

Analýza příčin stagnace, resp. poklesu produkce biomléka

Od roku 1992 začíná silný tlak (vliv EU) na zmenšení rozsahu českého zemědělství a zejména snížení zornění, které bylo relativně vysoké. Dotace na zatravnění a vývoj resortu zemědělství (zejména nestabilita podnikatelského prostředí) vedly k tomu, že

řada podniků zejména v podhorských a horských oblastech provedla masivní, resp. totální zatravnění své půdy a převedla chov skotu na chov KBTPM. Tento výrazně extenzivní „rančerský“ způsob chovu umožnil podnikům racionalizovat výrobu (snížení nákladů, zejména pracovních). Počet chovaných dojnic postupně klesl ve srovnání s rokem 1989 pod 50 %.

Od roku 1998 začalo být ekologické zemědělství systematicky dotováno a tímto rokem se také datuje český „bioboost“ (Tab.3). V letech 1998-2000 byly dotace jednotné bez rozlišení kultury. K diferenciaci dotací došlo až od roku 2001 (Tab.4).

Relativní snadnost přechodu z extenzivního „rančerského“ způsobu chovu KBTPM na ekologický chov (prakticky to znamenalo podřídít se systému kontrol, vyřadit některá nepovolená krmiva, resp. krmné doplňky, nepoužívat synchronizaci říje a zavést evidenci o krmení a léčení zvířat) byla hlavní příčinou vývoje českého EZ od roku 1998 do současnosti. Ani výrazné rozlišení dotací podle kultur od roku 2004 (vstup do EU – HRDP) nepřineslo očekávaný efekt a podíl TTP na celkové výměře zem. půdy obhospodařované v EZ se trvale pohybuje okolo 90 % (pokles podílu TTP v posledních dvou letech je pouze zdánlivý – v důsledku LPIS byly některé plochy převedeny do ostatních ploch, ve skutečnosti jsou to opět TTP – Tab.5).

Podíl TTP na celkové výměře zemědělské půdy v přechodném období v roce 2005 byl 86,3 % a soudě podle struktury zemědělské půdy podniků které vstoupily do EZ v roce 2006 nelze očekávat v nejbližších letech změnu tohoto trendu (Tab.6 a 7).

Hlavní zpracovatelé biomléka (OLMA a.s., a Polabské mlékárny Poděbrady a.s.) se trvale potýkají s nedostatkem suroviny a musí krátit dodávky výrobků svým odběratelům. Převís poptávky vytváří ideální podmínky pro rozvoj chovu dojnic, produkci mléka a odbyt mléčných výrobků s dosud neznámým potenciálem exportu. Přesto nelze očekávat, že v nejbližších letech dojde ke zlomu a ekofarmy s chovem KBTPM obnoví chov dojnic vzhledem k tomu, že takový krok vyžaduje masivní investice do ustájení, dojícího zařízení a mléčnice a zejména znamená problémy se zaměstnanci (ošetřování zvířat a dojení) a zvýšení pracovních nákladů (mzdy a povinné pojištění). To otevírá podnikatelskou příležitost pro konvenční producenty mléka, kteří jsou dobře technicky vybaveni a kteří udrželi dobrou úroveň chovu dojnic.

Na trhu citelně chybí žervé sýry které jsou vhodným výrobkem pro zpracování mléka na ekofarmách (kravské mléko takto zpracovávají pouze tři ekofarmy). V posledních letech žádná ekofarma nezahájila faremní zpracování mléka. Příčinou byla malá atraktivnost nebo obtížná dostupnost, resp. nedostupnost dotací (nastavení bodovacích kritérií znevýhodňovalo až diskvalifikovalo malé podniky). Přísné veterinární a hygienické požadavky na takové provozy a zejména jejich ortodoxní výklad odpovědnými úředníky (ve srovnání s praxí v jiných zemích EU) jsou další příčinou která odrazuje malé podniky od záměru faremního zpracování mléka.

Tabulka 1: Struktura ekofarm s chovem dojnic (Structure of organic dairy farms)

Ukončily chov dojnic/ přešly na chov KBTPM	Dodavatelé mlékáren		Faremní zpracovatelé	Vlastní spotřeba	Počet ekofarm v šetření celkem (n)
	konvenční	bio			
27	17	12	3	24	83

Pozn.: 2 ekofarmy nespolupracovaly

Tabulka 2: Základní ukazatele produkce mléka (Basic data of organic dairy farms)

Ukazatel	Dodavatelé konvenční mlékárny	Dodavatelé bio mlékárny	Zpracování na farmě ¹	Vlastní spotřeba ²
Počet ekofarm	17	12	3	23 (24) ³
Výměra z.p. (ha)	11370	11510	134	1523
Výměra o.p. (ha)	1164	2107	31	303
Výměra TTP (ha)	10206	9403	103	1220
Počet chovaných dojnic	1310	1902	42	130
Dojivost (l/kus/den)	14,56	14,02	15,47	13,96
Roční dojivost (l/kus)	5179	5176	5656	5083
Mléčný tuk (%)	4,03	4,04	4,05	4,10 ⁴
Bílkoviny (%)	3,33	3,35	3,35	3,49 ⁴
Počet odchovaných telat/dojnic	6,44	5,15	6,29	6,74
Roční produkce (tis.l)	7.093	9.846	258	626
Průměrná real.cena (Kč/l)	7,93	8,50	11,33	

¹ všichni faremní zpracovatelé označují svou produkci bio

² ekofarmy ve skupině s vlastní spotřebou (většinou část své produkce mléka prodávají jako surové mléko) neoznačují svou produkci jako bio

³ jedna ekofarma dosud nedojí

⁴ údaje za jednu ekofarmu (ostatní jakost mléka nesledují)

Tabulka 3: Vývoj ekologického zemědělství v ČR (Development of organic farming in Czech republic)

Rok	Počet ekofarek celkem	Výměra zemědělské půdy v EZ v ha	Procentický podíl ze zem. půdního fondu
1997	211	20 239	0,47
1998	348	71 621	1,67
2000	563	165 699	3,86
2002	721	235136	5,50
2004	836	263299	6,16
2006 ¹	912	275000	6,50

¹ Stav k 31.10.2006**Tabulka 4: Dotace na EZ (Kč/ha) (Subsidies to organic farming)**

Období	Orná půda	TTP	Zelenina/byliny	Sady/vinice
1998	2376	2376	2376	2376
1999 ¹	2290	1109	2290	3435
2000 ¹	1670	835	1670	2505
2001 - 2003	2000	1000	3500	3500
2004 – 2006 (HRDP)	3520	1100	11050	12235
2007 - (EAFRD)	4620	2650	16790	25285

¹ V těchto letech platil bodovací systém (uvedené hodnoty jsou průměry)
EAFRD – European Agricultural Fund for Rural Development**Tabulka 5: Vývoj struktury půdního fondu v ekologickém zemědělství ČR (%) (Development of farm land in organic farming)**

Plochy	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Orná půda	8,78	8,31	7,70	7,50	8,10	8,40
TTP	89,69	90,13	90,90	89,40	82,40	82,20
Trvalé kultury	0,45	0,38	0,36	0,40	0,30	0,30
Ostatní plochy	1,08	1,18	1,04	2,70	9,20	9,10

Tabulka 6: Dotace na pracovníka (Subsidies/worker)

Typ farmy	Výměra ha	Počet prac.	Dotace HRDP		Dotace EAFRD	
			Celkem	Na prac.	Celkem	Na prac.
Rančer (TTP) ¹	1000	7	1100000	157142	2650000	378571
Zelinář	5	5	55250	11050	126425	25285
Výrobce mléka ²	35/35	5	161700	32340	254450	50890

¹ Zatížení o.p.=0,3² Ekofarma o 35 ha o.p.a 35 ha TTP, chová 30 dojníc se zpracováním a odbytem vlastní produkce mléka.

Závěr

V letech 2005 – 2006 ukončilo chov dojníc 33 % ekofarek (n=85). Mléčná užitkovost dosahuje 83 % užitkovosti v konvenčních chovech (průměr ČR), pouze 55 % produkce mléka je dodáváno mlékárnám na výrobu mléčných biopotravin a jen 1,5 % je zpracováno na ekofarmách na biovýrobky.

Hlavními příčinami tohoto stavu je:

1. Nízká užitkovost (5180 l/ dojnici/rok ve srovnání s 6250 l/dojnici/rok v konvenčních chovech) plynoucí zejména z nedostatků ve výživě zvířat (kvalita krmiv, úroveň agrotechniky a pratechniky).
2. Morálně a technicky zastaralé vybavení většiny chovů dojníc je příčinou častějších problémů

s hygienou získávání mléka a neuspokojivou úrovní pracovního prostředí.

3. Nepříjemně vysoké náklady na svaz mléka způsobené nízkou koncentrací produkce mléka znemožňují plně využít stávající produkci biomléka (40 % produkce je dodáváno konvenčním mlékárnám).
4. Dosavadní dotační politika (AEO HRDP) dostatečně nemotivuje ekofarmy k přechodu na chov dojníc a ani v nejbližších letech nelze očekávat zásadní zvrat (Osa II EAFRD).
5. Opatření Operačního programu byla na podporu faremního zpracování produkce využita minimálně nebo vůbec ne v důsledku malé dostupnosti nebo nedostupnosti (nastavení bodovacích kritérií).

6. Přísné veterinární a hygienické požadavky na provozy faremního zpracování mléka a zejména jejich ortodoxní výklad odpovědnými úředníky

(ve srovnání s praxí v jiných zemích EU) jsou další příčinou stagnace faremního zpracování mléka.

Poděkování

Uvedené výsledky byly získány při řešení projektu NAZV- 1G 58063.

Použitá literatura

Potenciál BIO potravin na českém trhu, Marketingová studie, Synergy Marketing a GfK Praha, Mze ČR, Praha 2006

Adresa autora

Roman Rozsypal	
Viniční 222 615 00 Brno	Tel.: 731471708 Fax: 549213563 e-mail: roman.rozsypal@seznam.cz